

CRKVENI POKRETI U ŽIVOTU CRKVE U HRVATSKOJ

Josip BALOBAN, Zagreb

Sažetak

U svom članku autor ukazuje da crkveni pokreti u Hrvatskoj zaslužuju posebnu analizu, premda ih treba prosuđivati u odnosu prema crkvenim modelima i prema laičkom pitanju uopće. S obzirom na hrvatsku situaciju autor se referira i na jedino dosad objavljeno empirijsko istraživanje koje govori o fenomenologiji crkvenih pokreta u Hrvatskoj.

Autor konstatira da se Katolička crkva u Hrvatskoj poslije Drugoga vatikanskog koncila nije zatvorila poticajima Duha Svetoga, ali nije uspjela posve oživotvoriti sve koncilске ideje. U postkoncilskom razdoblju u Hrvatsku se »uvoze« pojedini duhovni pokreti iz inozemstva. Uz njih nastaju i hrvatska autohtona duhovna gibanja, koja promiču hrvatski svećenici, primjerice molitvene skupine i seminari za osnovno religiozno iskustvo. I treće, u Hrvatskoj novi zamah doživljavaju i pojedina klasična duhovna gibanja, koja su obogaćena koncilskim idejama i reformama.

Druga je autorova konstatacija da su crkveni pokreti još uvijek više na rubu nego u samom središtu hrvatske Crkve. To je povezano s više uzroka, primjerice od nedovoljnog zanimanja za pokrete, neelastičnosti članova i voditelja tih pokreta u odnosu na postojeće klasične crkvene strukture, kao i ponašanje crkvenih pastira – od biskupa do svećenika prema tim postkoncilskim gibanjima. U članku se jasno ukazuje na to da su ta gibanja crkveni i društveni fakticitet u Hrvatskoj s kojima se ozbiljno mora računati u pastoralu.

Treća konstatacija ukazuje da postoje ozbiljne neuralgične točke između crkvenih pokreta i Crkve u Hrvatskoj: (ne)problematičan odnos pokreta prema crkvenoj hijerarhiji, i obratno; (ne)uključenost pokreta u župne zajednice; nedovoljna aktivnost pokreta na društvenoj razini itd.

Stoga autor predlaže da se crkveni pokreti, zajedno s ostalim laičkim udrugama, međusobno umreže, napuste »crkvenu introvertiranost«, odnosno »crkveni geto« i odvažnije zakoraknu na »društveni areopag«, a istodobno da se pokrenu nedovršene unutarcrkvene rasprave o laičkom pitanju u Hrvatskoj uopće, te da se intenzivira teološka izobrazba vjernika laika.

Ključne riječi: crkveni pokreti, crkvena hijerarhija, vjernici laici, pastiri-svećenici, crkvenost, suradnja, župni pastoral.

Uvodna pojašnjenja

Još je 1990. godine jedan autor upozorio da je nakon postkoncilskih godina promatranja i ispitivanja došlo vrijeme »traženja određenih kriterija prema kojima bi se mogli vrednovati duhovni pokreti«¹ u Hrvatskoj. Je li vrijeme promatranja i ispitivanja već isteklo s prošlim 20. stoljećem ili je konac prve deka-de u 21. stoljeću pet minuta poslije 12 da se stvari u svezi s crkvenim pokretima poslože i stave na pravo mjesto u hrvatskoj Crkvi? Očigledno se u svakodnevnoj pastoralnoj praksi, osobito u župnim zajednicama, već duže vrijeme osjeća prijevremena potreba za jasnoćom određenih crkvenih kriterija, odnosno »kriterija crkvenosti«, prema kojima bi se vrjednovali i prosuđivali duhovni pokreti u Hrvatskoj.² Na temelju tih kriterija može se sprječavati i ispravljati određeni pogriješan pastoralni razvoj, a prije svega, razvoj »neobične«, »samovoljno uzete« i »na svoju ruku« shvaćene crkvenosti (prenaglašeni individualizam, elitizam, sektaštvo itd.). Neodlučnost i nejasnoća nikome ne koristi, a najmanje ljudima koji traže Boga iskrenim srcem unutar i izvan uhodanih crkvenih pastoralnih struktura. Na posljetku, spomenuti pokreti nisu više nešto prolazno i sporedno – kako u univerzalnoj tako i u hrvatskoj Crkvi, nisu nešto što se smije i može omalovažavati, naprotiv, pokreti su sastavni dio trenutne povijesne Crkve, oni su crkvena i pastoralna zbilja s kojom se može i treba crkveno odgovorno i pastoralno-teološki učinkovito ophoditi.³

Crkvene je pokrete potrebno analizirati i u odnosu prema crkvenim modelima i prema laičkom pitanju. Naime, već koncem 80-ih godina 20. stoljeća, a i poslije, u Hrvatskoj se raspravlja i piše o crkvenim modelima »malog stada« i »Crkve naroda«.⁴ Iako je ta rasprava i teološka kontroverza ostala samo na razini teološke teorije, tj. prisutna je na teološkim skupovima i u teološkim časopisima, ipak ona se reflektira u crkvenoj praksi u kojoj su male skupine paradigma za »malo stado«, a klasični reformirani pastoral paradigma je za »Crkvu naroda«. U Hrvatskoj se neposredno poslije Drugoga vatikanskog koncila

¹ S. BALOBAN, Zajedništvo u različitosti – autentična kršćanska zajednica, u: *Bogoslovska smotra*, 60 (1990.) 1-2, 79-94.

² Na razini univerzalne Crkve ti su kriteriji jasno izrečeni već u dva postkoncilski desetljeća. Dokument *Evangelii nuntiandi* u br. 58 izričito ne navodi pojam kriterij, ali istodobno navodi *uvjete* za crkvene bazične zajednice. Usp. PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. XII. 1975.), Zagreb, 1976., br. 50. A dokument *Christifideles laici* u br. 30 jasno donosi izričite kriterije crkvenosti laičkih udruženja, a koji jednako vrijede i za crkvene pokrete. Usp. IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – Vjernici laici. Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu* (30. XII. 1988.), Zagreb, 1990., br. 30.

³ O povijesnim perspektivama, o modelima i diferenciranju, te o mogućim izazovima u svezi s pokretima vidi cijeli broj *Conciliuma* koji je posvećen »Bewegungen« in der Kirche, u: *Concilium*, 39 (2003.) 3.

⁴ Usp. o tome T. ŠAGI-BUNIĆ, Krstiti u Crkvu »malo stado« ili »veliki narod«?, u: *Bogoslovska smotra*, 48 (1978.) 1-2, 1-8; J. BALOBAN, Pastoralni model na snazi u našoj Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 56 (1986.) 1-2, 43-54.

posvećuje pozornost laičkom elementu u Crkvi otvaranjem više instituta za teološku kulturu laika pri teološkim učilištima, poslije demokratskih promjena održavaju se skupovi laika, a laici sudjeluju u raznim crkvenim tijelima.

Početak 21. stoljeća dolazi i studija naslova *Tražitelji svetoga. Prilog fenomenologiji eklezijalnih pokreta* autora Stipe Tadića.⁵ Osim što donosi definiciju eklezijalnih pokreta,⁶ Tadić donosi i vrlo zanimljivu tipologiju vjernika u tim novim crkvenim pokretima. Prema toj tipologiji u novim crkvenim skupinama postoji: tip lutajućeg tražitelja,⁷ tip radikalnog tražitelja⁸ i tradicionalno ukorijenjeni i osobno zreli vjernik.⁹ Vrlo je zanimljiva, znakovita, a istodobno ambivalentna tipologija članova vjernika eklezijalnih pokreta. Članovi tih pokreta nisu homogena nego, naprotiv, to je heterogena skupina u odnosu na vjeru i crkvenost, posebno u odnosu na životne biografije i životna iskustva članova. Kod jednog dijela tih članova riječ je, prije svega, o tražiteljima smisla, egzistencijalnog uporišta, vjerničkog (evanđeoskog) tumačenja svijeta,

⁵ Usp. S. TADIĆ, *Tražitelji svetoga. Prilog fenomenologiji eklezijalnih pokreta*, Zagreb, 2002.

⁶ Eklezijalni su pokreti »vjernički, laički pokreti u Crkvi koji nastaju *sua sponte* kao egzistencijalni odgovor na društvenu situaciju, religijske izazove ili eklezijalne okolnosti ili (ne)prilike određenoga vremena. Suvremene eklezijalne pokrete, za rehabilitaciju autentično vjerničkih dimenzija života i akceptiranje vlastitoga vjerničkoga iskustva karakterizira komunitarno življenje, naglašavanje važnosti darova Duha Svetoga (karizmi) u svakodnevnom životu, spontani ekumenizam, praktično vjerničko življenje i svjedočenje vjere u konkretnome vjerničkom životu.« S. TADIĆ, *Tražitelji svetoga*, 21-22. Milan Špehar definira pokrete »kao razne grupe u Crkvi koje se priklanjaju življenju jedne određene karizme, koji se okupljaju u jednu duhovnu 'obitelj' kako bi zajednički intenzivnije i dublje zaživjeli evanđelje kroz svoje specifične karizme.« M. ŠPEHAR, *U potrazi za duhovnim iskustvom. Pitanje iskustva u religijama i čovjekovoj religioznosti*, Zagreb, 2004., 192.

⁷ Opisi tipova preuzeti su od Stipe Tadića. Kod *lutajućeg tražitelja* riječ je o čovjeku kojega su krstili kao dijete »po skrivečki«, a odgajali ga u potpunoj ravnodušnosti ili čak otvorenom neprijateljstvu prema vjeri i Crkvi, te je odrastao u obitelji bez religioznog odgoja. Tijekom školovanja poprimio je vjerovanje u pozitivistički orijentiranu znanost prihvaćajući društvene utopije »znanstvenoga pogleda na svijet«. Riječ je o čovjeku »koji je napredovao u svim dimenzijama realizacije svoje osobnosti, intelektualnoj, društvenoj, poslovnoj, dok je dimenzija religijsko-religioznoga ostajala potpuno atrofiranom«. Bio je zadovoljan religijskim sadržajima ideologije moderne.

⁸ Glavne crte *radikalnog tražitelja* jesu da je kršten, primio sve ili samo neke sakramente u Crkvi. Osobnu vjeru nikada nije stekao, već religioznost u smislu svjetonazorskog ili tradicionalnog pripadanja. Postao je »vjernikom pozitivističke znanosti« u kojoj se razočarao. Sve što mu potrošačko društvo nudi i »svijet bez sadržaja i smisla« ne utajuju njegovu žeđ za Transcendentnim. Kao radikalni tražitelj smisla i vječni pitalac počinje tražiti odgovore u »alternativnim« odgovorima: medicini, istočnjačkim religijama, bioenergiji, reikiju ... Poslije susreta s osobnim iskusnim vjernikom Katoličke crkve, doživljava radikalno obraćenje.

⁹ Riječ je o vjerniku čvrsto ukorijenjenom u tradiciju, ali koji svoju vjeru nastoji produbiti i osobno usvojiti da bi ju mogao živjeti osobno dinamično i posve angažirano. Nije nikada imao osobnoga obraćenja, no u jednom životnom trenutku u njemu su se intenzivirala religiozna pitanja. Stoga se u zrelih godinama odlučio za obnovom već primljenih sakramenata ili »duhovnim krštenjem krštenih«. Ono što je u njegovu prijašnjem životu bio religijski pasivno, sada postaje aktivnim religijskim činom.

života i vlastite osobnosti. Lutajući i radikalni tražitelji govore o tome da su, makar samo u slici, slični leptiru koji na svoja životna pitanja traži odgovore u izvanreligijskim svjetonazorima, u klasičnim tradicionalnim religijama i vjerna, te na posljetku u eklezijalnim pokretima novijeg tipa. U njima pronalaze odgovore na svoja radikalna i neodloživa egzistencijalna, vjernička, možda i kulturološka pitanja. Zanimljivo je da se u pokretima nalazi i tradicionalno ukorijenjeni i osobno zreo vjernik, koji svoju crkvenost i svoju osobnu vjeru može prakticirati i u postojećim teritorijalnim župnim zajednicama koje su više ili manje pastoralno dinamične. Svojim ih zauzimanjem upravo on može činiti dinamičnijima, a što najvjerojatnije izbjegava. Ali on, očigledno, nije zadovoljan u njima i traži nešto dodatno izvan njih.

Dakako da i ovo empirijsko Tadićevo istraživanje daje naslućivati problematiku koju je Alberto Melloni ovako formulirao: »Cjelokupni katolicizam mora se odlučiti: Treba li prekoračenjem praga novoga stoljeća i četrdeset godina (biblijski broj) poslije Drugoga vatikanskog koncila razvijati svoj identitet u smislu velike mreže zaštićenih prostora, koji su pridržani samo klijenteli članova pripadnika (Crkve) ili razvijati identitet otvorenog, čovjekoljubivog i duhovnog 'prošteništa', koje – kako to piše u jednoj staroj euharistijskoj molitvi – dobrodošlo prihvaća svakoga 's njegovom posebnom darovitošću i s njegovim posebnim bremenom/teretom'.«¹⁰ Ne bi bilo dobro da univerzalna Crkva zanemari svoje (nominalne) članove; jednako tako ne bi bilo dobro da Crkva ignorira sve lutajuće i tražitelje duhovnog, svetog i otajstvenog.

No, sveukupno uzevši, laičko pitanje i pitanje crkvenih pokreta u postkoncilskoj hrvatskoj Crkvi nije se dokraja zagrizlo niti se dokraja nastojalo riješiti.

1. Postkoncilsko (ne)otvaranje Crkve u Hrvatskoj crkvenim pokretima

Jedno je naime očigledno, da se Crkva u Hrvatskoj poslije Drugoga vatikanskog koncila nije zatvorila djelovanju Duha Svetoga. Jednako tako ta Crkva nije posve oživotvorila sve ideje spomenutog Koncila. Neke koncilске reforme imale su samo dobar početak, druge su zastale na polovici ili na trećini puta. Osobito se propustilo koncilске tekstove ponovno čitati i interpretirati u novoj demokratskoj situaciji poslije 1990. godine. Stoga je potrebno razlikovati razdoblje od Koncila do 1990. godine, kao i razdoblje od 1990. do danas, budući da se društveno-politički kontekst demokratskim promjenama počeo naglo mijenjati, te je u početnim godinama demokracije omogućavao slobodno djelovanje Katoličkoj crkvi i pripadnicima te Crkve. Vjernici laici dobili su pravo javnosti i više se nisu morali ponašati prema modelu »nikodemskih kršćana«,

¹⁰ A. MELLONI, *Bewegungen. De significatione verborum*, u: *Concilium*, 39 (2003.) 3, 259-277, ovdje 271-272.

a što je bio svojevrstan specifikum komunističko/socijalističkog razdoblja desetljećima. Nakon 1990. godine kršćani u Hrvatskoj kao vjernici mogli su se javno deklarirati kršćanima i takvima ponašati. Mogli su osnivati svoje laičke udruge.

Poslije Koncila po Europi i diljem svijeta gdje žive katolici niču »bazične zajednice«, osobito u Latinskoj Americi; oblikuju se »male skupine« i »male zajednice« koje nastoje obnoviti pojedine mjesne Crkve dajući im svježiu krv, nerijetko ulazeći u napete odnose s crkvenom hijerarhijom. Takve zajednice i skupine ne prenose se u Hrvatsku, najmanje iz dva razloga. Ponajprije, zbog toga što cjelokupni društveno-politički kontekst nije bio naklonjen bilo kakvim novim, a posebno religioznim i crkvenim gibanjima i pokretima. Zatim i u samoj Crkvi odmah poslije Koncila, osim nekih iznimaka, nije bilo većeg zanimanja za takva duhovna crkvena gibanja. Hrvatska teološka i crkvena javnost upoznavala se s tematikom i problematikom tih postkoncilskih gibanja najviše preko crkvenih dokumenata *Evangelii nuntiandi* i *Christifideles laici*, o kojima se raspravljalo, pisalo i ljudima govorilo.

Hrvatsku crkvenu stvarnost karakteriziraju tri bitne značajke. U hrvatsku se Crkvu poslije Koncila iz inozemstva »uvoze« pojedini duhovni pokreti, koji traže korijenje u specifičnim hrvatskim crkvenim i socijalističkim društvenim uvjetima (Fokolarini, Kursiljo, meditacije, karizmatici, Neokatekumeni, Bračni vikendi, Svećenički marijanski pokret, pokret iz Taizea ...). Ti su pokreti desetljećima rasli, ali nijedan od njih nije uspio posve zahvatiti široke mase hrvatskoga pučanstva. Istodobno u Hrvatskoj nastaje autohtono duhovno gibanje, koje predvode hrvatski svećenici, primjerice molitvene skupine i seminari za osnovno religiozno iskustvo, koje kasnije dobiva ime »MIR« – Molitva i riječ. Taj crkveni pokret uspio je okupiti najveći broj članova i najviše je uspio proširiti svoje pastoralne aktivnosti unutar i izvan Crkve.

Osim »uvezenih« crkvenih pokreta iz inozemstva i autohtonih duhovnih gibanja, novi zamah u Hrvatskoj doživljavaju i pojedina klasična duhovna gibanja, primjerice ignacijanske mjesečne duhovne vježbe, pučke misije, crkvena hodočašća unutar i izvan domovine, crkvene proslave, osobito *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*. Upravo crkvenim proslavama nastojalo se podržavati i oživljavati vjeru i crkvenost kod hrvatskog pučanstva. Te proslave karakteriziraju razni koncilski i postkoncilski elementi, u kojima je jamačno bio nazočan i djelatan Duh Sveti. Jednako tako ti se skupovi odlikuju masovnošću koja je dopuštala da u tim slavljinama participiraju oni koji žarko vjeruju, koji imaju vjerničke sumnje, koji Boga traže, kao i oni koji su nominalno pripadali Crkvi, a u njezinim su slavljinama sudjelovali više iz nacionalnih nego crkvenih razloga. Dakako da se time u pastoralnoj praksi podržavao model »Crkve naroda«, a ne »malog izabranog stada«.

Zanimljivo je istaknuti nastojanje hrvatskih biskupa, koji su preko Vijeća za laike Hrvatske biskupske konferencije na razini Hrvatske organizirali tri povijesna skupa vjernika laika: prvi (1992.) i drugi (1995.) u Zagrebu i treći (2001.) u Osijeku. Na posljednjem je skupu bila i deseta sekcija naslova *Katoličke udruge i pokreti te pitanje krovne organizacije*. Zajedničko je svim tim skupovima da su bili inicirani od crkvenih pastira i od njih najvećim dijelom i koordinirani; da su željeli probuditi svijest odgovornosti i suradnje laika unutar Crkve i društva; da su željeli pokrenuti laike na zauzetiji vjernički angažman u župama i mjesnim Crkvama. Na tim skupovima većinu sudionika i predavača činili su upravo vjernici laici. Događanje vjernika laika na nacionalnoj razini nije se uspjelo pretvoriti u događanje laika na nižim razinama: u župama, dekanatima i biskupijama. Razlozi zašto se ideje tih skupova nisu ostvarivale u crkvenoj praksi na svim razinama mogu se tražiti kod crkvenih pastira kao i kod samih vjernika laika. Kod pastira još uvijek *de facto* u svijesti nije posve napušten model »kleričke Crkve« u kojoj su laici kao komplementarnost dobro došli samo onda kada zaređeni pastiri više ne mogu obavljati svu pastoralnu djelatnost. Shodno tome laici se ne osjećaju odviše pozvanima na veći pastoralni angažman, osim na onaj volonterskog karaktera. Pritom se zaboravlja da poslanje vjernika laika izrasta iz sakramenata koje su primili u Crkvi, a ne samo i jedino iz poziva hijerarhije. Isto tako u hrvatskoj Crkvi ne postoje specifične laičke službe. Kod laika se nije uspio stvoriti prepoznatljiv mentalitet vjernika laika koji su svjesni da nisu klerici, da to ne trebaju i ne smiju biti, najmanje »laički klerici«; koji su svjesni svog temeljnog poslanja upravo zato što su članovi naroda Božjega; koje Duh Sveti poziva na najrazličitije služenje unutar Crkve i društva; kojima Duh Sveti kada je potrebno dariva i posebne karizme za različito služenje. Tu svijest poslanja daleko više u pravilu posjeduju laici pripadnici raznih crkvenih pokreta nego ostali vjernici laici.

Smije se konstatirati da se Crkva u Hrvatskoj nije zatvorila novim crkvenim pokretima u postkoncilskom razdoblju – kako onima »uvezenima« iz inozemstva tako i onima autohtonog podrijetla. Pastiri Crkve nisu gasili Duha Božjega, koji je progovarao preko tih pokreta, iako su ti isti pastiri, osim manjih iznimaka, bili vrlo oprezni, a u većini slučajeva i suzdržani naspram tih duhovnih gibanja. Uzevši u cjelini, pokreti nisu uspjeli dohvatiti širi dio crkvene populacije, a što su protagonisti i zagovornici pojedinih novih crkvenih pokreta očekivali i željeli. Jednako tako, ti pokreti nisu uspjeli proširiti svoj utjecaj na osobe izvan Crkve, dakle one koji nisu pripadali nijednoj vjerskoj zajednici. U Hrvatskoj nije bilo većih napetosti, a najmanje ekscesa između hijerarhijskog i karizmatiskog dijela hrvatske Crkve. Može se reći da dio pastira, koji je pastoralno angažiran u tim duhovnim skupinama, jesu svojevrsni dušobrižnički

zaljubljenici u pojedini duhovni profil. Jednom riječju, ostaje temeljno pitanje: Jesu li, i ako jesu, zašto su crkveni pokreti više na rubu nego u središtu života hrvatske Crkve?

2. Crkveni pokreti više na rubu nego u središtu života hrvatske Crkve

2.1. Nedovoljno zanimanje za pokrete u Hrvatskoj

Već 1981. godine Tomislav Ivančić znakovito, uvjerljivo i proročanski u svezi s crkvenim pokretima u Hrvatskoj konstatira: »Ponajprije nema nekog središnjeg koordiniranja u biskupijama da bi se rad pravilno usmjerio i takva gibanja nailaze više na maćehinsko ponašanje kod crkvenog autoriteta nego kao znak Duha u našem vremenu i prostoru. No, razlog ostajanja na rubu jest u tome što sami pokreti nisu dostatno elastični da ljude obnavljaju i ostavljaju u župi nego ih većinom izvode iz župe stvarajući neku novu grupu, ne stvarajući mentalitet kod takvih da pripadaju župi i da se u njoj aktiviraju kao žive stanice Crkve. Razlog je zatim što se svećenici teško odriču uhodanih oblika pastoralnog djelovanja i ne prihvaćaju nove oblike i ponude te tako ostaje razdor između njih i laika.«¹¹ Iz Ivančićeva teksta proizlazi: *prvo*, da ne postoji opće i hijerarhijsko zanimanje za duhovne pokrete u Hrvatskoj. Zanimanje ne postoji ni kod dušobrižnika u župama, osim kod pojedinaca. Stoga su ti pokreti događanja na rubu Crkve, u bazi, a ne u cijeloj Crkvi i ne u hijerarhijskom dijelu. Crkva je cijelo postkoncilsko razdoblje bila više usmjerena na svoje povijesno hijerarhijsko i klasično strukturirano djelovanje fokusirano na župu, a nije bila zainteresirana za izrazitije karizmatski usmjereno djelovanje. Najveći dio pastira – kako biskupa tako i svećenika – opredjeljivao se za reformirani klasični pastoral popunjen idejama i sugestijama Drugoga vatikanskog koncila, a ne za pastoral »malog stada«, za pastoral malih skupina i malih zajednica, odnosno za pastoral osoba koje intenzivno u svim segmentima žele živjeti svoju crkvenost i svoju vjeru te, zapravo, svoju pripadnost Katoličkoj crkvi. Tek 2000. godine Hrvatska biskupska konferencija preko svog Nacionalnog katehetskog ureda govori o »živim vjerničkim krugovima«¹². U te »vjerničke krugove« na razini župne zajednice ubrajaju se i zajednice duhovno-molitvenih pokreta.¹³

Drugo, Ivančić trijezno i ciljevito konstatira i činjenicu koja se izravno odnosi na članove tih crkvenih pokreta, dakle kako na vjernike tako i na njihovo

¹¹ T. IVANČIĆ, Duhovni pokreti u Crkvi u Hrvata, u: *Crkva u svijetu*, 16 (1981.) 3, 247-252, ovdje 252.

¹² Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb – Zadar, 2000., 106 i dalje.

¹³ Usp. *Isto*, 113-114.

ve pastire. Neizravno im zamjera neelastičnost u odnosu na bazičnu crkvenu i pastoralnu strukturu, tj. na župu, u svezi s čim, naprotiv, Željko Mardešić smatra da je nastajanje i širenje novih crkvenih pokreta omogućeno krizom župske i obiteljske zajednice.¹⁴ Ivančić predbacuje članovima crkvenih pokreta određeni crkveni selektizam i elitizam, koji zaboravlja temeljnu pripadnost teritorijalnoj zajednici, te odgovornost za tu zajednicu u smislu da članovi pokreta budu kvasac u župnoj zajednici i promicatelji koncilske obnove, kao i zagovornici crkvenosti utjelovljene u društvo koje se stubokom promijenilo poslije Drugoga svjetskog rata, bez obzira što ima socijalističko-komunističku ideologiju.

Treće, na tragu trijeznih i iskrenih Ivančićevih konstatacija iz 1981. godine, mora se početkom 2008. godine postaviti otvoreno pitanje: Je li i koliko se promijenila crkvena i pastoralna situacija u svezi s crkvenim pokretima u životu hrvatske Crkve? Bez navijanja »pro« ili »kontra« tih pokreta, pitajmo se danas: U kolikoj su mjeri crkveni pokreti predmetom zanimanja i brige hrvatske Crkve, posebno Hrvatske biskupske konferencije? U kojoj je mjeri omogućeno djelovanje Ureda Hrvatske biskupske konferencije za laička društva, pokrete i zajednice da može koordinirati rad crkvenih pokreta u Hrvatskoj? Može li taj Ured uopće u svojim općim ciljevima promicati integracijske procese prema kojima se pastoral novih crkvenih pokreta, zajedno s članovima tih pokreta, integrira u cjeloviti pastoral župne zajednice te, paralelno, u cjeloviti pastoral svake mjesne Crkve – (nad)biskupije! Nadalje, pitajmo, jesu li crkveni pokreti u Hrvatskoj u posljednjih 25 godina postali elastičniji i otvoreniji prema župnim zajednicama, osobito teritorijalnog načela, iz kojih novače svoje simpatizere i članove? A te teritorijalne župne zajednice čine najveći dio svih kršćanskih zajednica u Hrvatskoj. Ili se crkvenim pokretima još uvijek događa da ljude odvođe iz župa, da potom kod tih ljudi razvijaju mentalitet isključive pripadnosti samo pokretu i njegovim zajednicama, a zaboravljaju i prešutno nijeću pripadnost župnoj, nerijetko tromoj, ali zato po stupnjevitosti crkvenosti i vjeri bogatoj i vrlo tolerantnoj župnoj zajednici! Jesu li ti pokreti danas u hrvatskoj Crkvi obogaćenje i evanđeosko osvježenje, te pastoralno poboljšanje ili su nerijetko takve zajednice crkvenih pokreta odviše impregnirane pretjeranom individualnošću, još uvijek naglašenim crkvenim selektivizmom i elitizmom, zagovarajući po svaku cijenu model Crkve »malog stada«, a ignorirajući pritom stotine tisuća krštenih članova Crkve i desetke tisuća simpatizera Crkve? Jesu li crkveni pokreti dio univerzalne Crkve u Hrvatskoj ili su oni već Crkva u Crkvi, te već imamo dvije Crkve?

¹⁴ Usp. Ž. MARDEŠIĆ, Značenje novih crkvenih pokreta i zajednica, u: *Između povijesti i teologije*, Zbornik u čast fra Atanazija Matanića, u povodu 80. obljetnice života i 50. obljetnice znanstvenog rada, Zadar – Krk, 2002., 367-390, ovdje 368.

Kako se prema crkvenim pokretima danas ponašaju pastiri – kako oni sa svećeničkim tako i oni s biskupskim redom? Kako u odnosu na ta duhovna gibanja reagiraju ostali pripadnici župnih zajednica: od revnih i prakticirajućih i u župi angažiranih do onih koji, osim znaka križa, jedva znaju izreći molitvu »Oče naš«? Jesu li službeni pastiri ponekad odviše obranaški raspoloženi prema članovima tih skupina ili uopće prema tim duhovnim gibanjima i pokušajima? Za Crkvu u Hrvatskoj – kako za biskupe tako i za svećenike – može se reći da nije obranaški raspoložena prema crkvenim pokretima i njihovim članovima, ali još uvijek njima pristupa oprezno, ako ne i suzdržano.¹⁵ Ako crkvena hijerarhija zajednički nije pokazivala preveliko zanimanje za crkvene pokrete, osim deklarativnih i formalnih elemenata, ipak treba razlikovati pojedine biskupe koji na svoj specifičan način »simpatiziraju« pokrete, dok tek poneki protežiraju crkvene pokrete. A cjelokupna hrvatska crkvena zbilja uklapa se u zbilju svijeta u kojem nema jednodušnog stava biskupa prema crkvenim pokretima. Poznata su tri modela: potpuno odbacivanje duhovnih pokreta, potpuno prihvaćanje bez kritičke prosudbe i dijaloški usmjereni biskupi prema pokretima. Ti biskupi jasno izriču svoje kritičke stavove, sumnje i rezerve.

Uz suzdržanost najvećeg dijela pastira prema novim duhovnim gibanjima važno je istaknuti i introvertirano ponašanje i djelovanje voditelja i članova crkvenih pokreta. Prema istraživanju Instituta društvenih znanosti »Ivo Pilar«, pripadnici crkvenih laičkih pokreta u Hrvatskoj ostaju na rubu Crkve i društva i stoga što se opredjeljuju za vrjednote koje su izrazito individualno i obiteljski orijentirane. Kod ispitanika (Zajednica Molitva i riječ, Fokolarini, Zajednica bračnih susreta, Kursiljo, Frama, Franjevački svjetovni red i karizmatični pokreti), prema Vini Mihaljeviću, tri su dominantne vrjednote koje članovi pokreta najviše cijene. To su: vjera u Boga (80,6%), imati sretnu obitelj (58,3%) i biti u miru s vlastitom savješću (33,9%), dok se vrjednota »boriti se za pravednu stvar« nalazi na devetom mjestu (11,4%).¹⁶ Rezultati istraživanja pokazuju da je riječ o »individualističkom shvaćanju vjere, koje posebice ne ističe, ne akceptira društveni angažman ni društvu, političku zauzetost pripadnika laičkih crkvenih pokreta«¹⁷. Što se sve može iščitati iz toga? Općenito, takvo ponašanje članova crkvenih pokreta potvrđuje da se oni i nesvjesno opredjeljuju za boravak na rubu društva i Crkve, jer su odviše introvertirani misleći samo na sebe i svoju obitelj, a ne istodobno na župu, Crkvu, na društvo u cjelini. Nadalje, članovi ispitivanih pokreta i nesvjesno

¹⁵ S. TADIĆ, *Tražitelji svetoga*, 159.

¹⁶ V. MIHALJEVIĆ, Temeljne vrednote pripadnika laičkih pokreta u Hrvatskoj, u: *Društvena istraživanja*, 15 (2006.) 6 (86), 1087-1103, ovdje 1094.

¹⁷ *Isto*, 1093.

su zarobljenici prevladanog komunističko-socijalističkog mentaliteta, prema kojemu je vjera »privatna stvar«. Prema Drugome vatikanskom koncilu vjera, uz osobnu dimenziju, ima komunitarnu i društvenu, odnosno javnu dimenziju. Prva se odnosi na Crkvu, počevši od župne zajednice. Druga se odnosi na društvo u kojem kršćanin živi i djeluje. Na posljetku, takvo shvaćanje crkvenosti i vjere ne predviđa raznoliki društveni, a posebno ne ciljeviti politički angažman. A kršćani su pozvani, štoviše, njima je trajna zadaća mijenjati na prvi pogled nepromjenjivu i dosadnu političku zbilju. K tome, ti su rezultati u opreci s onim što se na teorijskom planu laskavo želi pripisati crkvenim pokretima, naime, da oni utječu ili bi barem trebali utjecati na promicanje mira, društvene solidarnosti, oprostjenja, te osobito učvršćivanje humanog i kršćanskog vrijednosnog sustava.

Crkveni pokreti nisu u središtu života hrvatske Crkve već su još uvijek više na njezinu rubu i zbog toga što članovi tih pokreta nisu osjetljivi za svu stupnjevost vjere i crkvenosti članova župne zajednice. Njima je ta stupnjevost i tolerantnost dušobrižnika u odnosu na različitu tipologiju vjernika u župi teško shvatljiva, a još im je teže prihvatljiva. Ovdje se nerijetko radi o ljudskom i vjerničkom paradoksu. Nemali broj članova tih novih crkvenih pokreta prije ulaska u pokret prakticirao je upravo tu stupnjevitu crkvenost, primjerice od prigodnih kršćana do nominalnih članova Crkve. Ulaskom u određeni crkveni pokret odjednom postaju vrlo zelotični, tj. vjernički radikalni i isključivi, a to znači kako više ne prihvaćaju da netko može i dalje biti na određenoj distanci prema Crkvi i župnoj zajednici; da može i dalje sumnjati i tražiti svoj put i svoje osobno kršćanstvo koje još nije pronašao i osobno zaživio. U takvom zaključivanju i ponašanju teško je očekivati aktivnu suradnju s djelovanjem Duha Svetoga, koji potiče kreativnost i slobodno djelovanje u pojedincu.

2.2. *Crkveni pokreti i crkvena hijerarhija u Hrvatskoj*

Indikativno je da gotovo svi autori koji pišu o crkvenim pokretima u Hrvatskoj redom zastupaju tvrdnju da pokreti ostaju na rubu, odnosno na marginama Crkve u Hrvatskoj citirajući pritom poznati tekst Tomislava Ivančića iz 1981. godine u kojem autor govori o već spomenutim trostrukim razlozima ostajanja na rubu: prvi je u *maćehinskom ponašanju* crkvenog *autoriteta* prema pokretima, drugi je u *neelastičnosti* samih članova tih pokreta i treći je u *svećenicima* djelatnima u župama, koji teško prihvaćaju nove pastoralne oblike i ponude.

Ovdje se ograničavamo samo na prvi razlog. Na razini Hrvatske biskupske konferencije ne postoji vijeće ili odbor koji bi koordinirao samo crkvene pokrete na razini države Hrvatske. Postoji, doduše, Vijeće Hrvatske biskupske

konferencije za laike¹⁸ iz čijeg djelokruga nisu isključeni pokreti, no pitanje je kolikim su intenzitetom zanimanja, koordiniranja i rada pokreti uključeni u to Vijeće, koje je zaduženo za sva laička pitanja u hrvatskoj Crkvi. Jednako je tako opravdano pitanje koliko i Ured Hrvatske biskupske konferencije za laička društva, pokrete i zajednice,¹⁹ koji je zadužen za sve u svezi s laičkim pitanjima, može svoje aktivnosti usmjeriti na crkvene pokrete?

Na posljednjem velikom, i zasad posljednjem, skupu odnosno simpoziju hrvatskih vjernika laika, održanom u Osijeku od 5. do 6. listopada 2001., deseta sekcija imala je znakovit i provokativan naslov: *Katoličke udruge i pokreti te pitanje krovne organizacije*. U svojoj vrlo pregnantnoj Završnoj izjavi ta sekcija kratko i jasno upozorava kako udruge i pokreti osjećaju »da su nedovoljno definiranim vezama uključeni u poslanje Crkve, pa ni rezultati nisu takvi kakvi bi mogli i trebali biti«²⁰. Isto tako, sekcija konkretno predlaže: »Smatramo neophodnim osnivanje krovnog koordinacijskog tijela pri Komisiji za laike HBK. Ciljevi tog tijela bili bi: uzajamno informiranje članica međusobno, dijalog s episkopatom, savjetodavna pomoć udrugama, suradnja i koordinacija aktivnosti, zajednički istup, povezivanje s krovnim organizacijama drugih zemalja.«²¹

U svezi s rečenim, na razini Hrvatske biskupske konferencije dosad se dogodilo sljedeće. Na redovnom jesenskom zasjedanju Hrvatske biskupske konferencije odobreno je provođenje Upitnika za udruge, pokrete i zajednice 2006./2007. Istraživanje je provedeno od prosinca 2006. do veljače 2007. Upitnik je poslan na 160 adresa. Ured Hrvatske biskupske konferencije za laike proveo je to istraživanje i pripremio »Izviješće o stanju udruga, pokreta i zajednica u Hrvatskoj – 2006./2007. godina« – (rukopis).²² Na Upitnik je odgovorilo 95, odnosno 59% udruga, pokreta i zajednica. Na telefonski osobni upit samo četiri (nad)biskupije u Hrvatskoj imaju ured ili povjerenstvo za laička društva, pokrete i zajednice.²³ Iz navedenog može se iščitati više spoznaja i činjenica. Prvo, u svim (nad)biskupijama u Hrvatskoj ne postoje uredi, odnosno povjerenstva koja koordiniraju rad laičkih udruga, duhovnih pokreta i crkvenih zajednica. Drugo, budući da je istraživanje obuhvatilo udruge, pokrete i zajednice, nije

¹⁸ Vjekoslav HUZJAK (ur.), *Hrvatska biskupska konferencija*, Zagreb, 2007., 90.

¹⁹ *Isto*, 95.

²⁰ ZAVRŠNA IZJAVA DESETE SEKCIJE. Katoličke udruge i pokreti te pitanje krovne organizacije, u: VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, *Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj*, Simpozij hrvatskih vjernika laika, Osijek, 5.-6. listopada 2001., Đ. Hranić (ur.), Zagreb, 2002., 759.

²¹ *Isto*, 759.

²² Do predavanja u tisak ovog članka *Izviješće Ureda HBK-a* nije prezentirano u javnosti. Stoga se u ovom članku samo spominje da ono postoji.

²³ To su: Riječka nadbiskupija, Porečko-pulska biskupija, Varaždinska biskupija i Zagrebačka nadbiskupija. Udruge, pokreti i zajednice djeluju još u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji, Zadarskoj nadbiskupiji, Đakovačko-srijemskoj biskupiji, Gospičko-senjskoj biskupiji, Požeškoj biskupiji i Šibenskoj biskupiji.

jednostavno iz tog laičkog bogatstva izdvojiti samo duhovne pokrete, koji su predmet ovoga članka. Treće, među ispitanicima su oni koji su registrirani i kao građanske udruge, kao i oni koji nemaju tu registraciju, a poznati su i priznati u svijetu i u Hrvatskoj kao duhovni pokreti. Četvrto, duhovni pokreti nisu jednako nazočni i jednako djelatni u svim (nad)biskupijama Hrvatske. Peto, krajnje je vrijeme da se realnom i otvorenom analizom duhovnih pokreta, kao i ostalih laičkih udruga, ustanovi postojeće crkveno i pastoralno stanje. Istodobno je nužno pastoralno-teološki definirati pastoralno stanje kakvo bi trebalo biti i prema kojemu cijela Crkva mora težiti.

Indikativno je da hrvatski biskupi nisu izdali poseban dokument o tematici crkvenih pokreta u hrvatskoj Crkvi. Jedino u svom dokumentu *Na svetost pozvani* u br. 83 pišu da u dio svećeničke pastirske službe spada i uočavanje i prepoznavanje vrijednih, zdravih, karizmatičkih elemenata vodeći računa o pojedincima i potpomažući »njihov rast u karizmama koje imaju«, usmjeraavajući ih na službu u cijeloj zajednici (usp. LG 15,31; GS 43).²⁴ Vrlo se rijetko o pokretima raspravlja na zasjedanjima Hrvatske biskupske konferencije. Iz samih priopćenja ne može se iščitati što je krucijalni problem, koja je jasna pastoralna strategija i koji su bitni pomaci u odnosu na prethodno. To je najvjerojatnije u svezi s time što se crkvena hijerarhija u Hrvatskoj još uvijek nije jasno odredila prema laičkom pitanju u hrvatskom društvu, a unutar kojeg bi se jasno odredila i prema fenomenu crkvenih pokreta. Pretvara li se simpozij u Osijeku 2001. iz godine u godinu sve više u propuštenu pastoralnu šansu? U tom smislu vrijeme brzo prolazi i nepovratno odlazi.

Događanja u Crkvi u Hrvatskoj u mnogočemu sličie događanjima na društvenom i političkom području. Sličnost se može vidjeti u naglasku na deklarativnom, bilo da je riječ o proglasima ili o zakonima. Pritom se nerijetko zaboravlja da i deklarativno obvezuje u određenoj mjeri, i da donesene zakone treba poštivati i provoditi.

Pomaka ipak ima na razinama pojedinih (nad)biskupija. Neka mi bude dopušteno spomenuti Zagrebačku nadbiskupiju čiji sam član. U toj nadbiskupiji od 2005. postoji Nadbiskupov delegat za crkvene pokrete i Neokatekumenski put, kao i Ured za pokrete i udruge. Ako se prelista Adresar crkvenih pokreta i vjerničkih udruga u Zagrebačkoj nadbiskupiji, vidi se da u toj nadbiskupiji djeluju 53 pokreta i udruge, koji su vrlo različitog podrijetla i širokog spektra djelovanja: od pokreta »uvezenih« iz inozemstva do autohtonih duhovnih pokreta; od udruga odgojno-obrazovno-znanstvenog profila do socijalno-karitativnog djelovanja; od udruga s modernim do udruga s klasičnim religioznim predznakom.

358 | ²⁴ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća* (15. VIII. 2002.), Zagreb, 2002., br. 83.

3. Neuralgične točke između crkvenih pokreta i Crkve u Hrvatskoj

Je li i u kolikom je intenzitetu opravdano govoriti o neuralgičnim točkama, odnosno o osjetljivim, slabim, pa i nestabilnim elementima na relaciji crkveni pokreti i Crkva u Hrvatskoj, pod kojom se podrazumijeva cijeli narod Božji na čelu sa svojim pastirima? Svakako je opravdano govoriti o tome! Jedna je od tih točaka (*ne*)*problematičan odnos pokreta prema crkvenoj hijerarhiji i obratno*. Jedan poznavatelj obrađivane tematike to formulira ovako: »Premda nema izričitih 'anatema', osim spomenute zabrane pozivanja poznatih karizmatika i održavanja skupova bez izričitog odobrenja dotičnog ordinarija, oni koji su se organizirali u tim pokretima imaju osjećaj nedostatne prihvaćenosti i sumnjičavosti od hijerarhijskog dijela Crkve.«²⁵ Poznato je da je tek poneki ordinarij tražio da u nekim bremenitim liturgijskim danima ne bude raskoraka u liturgijskim slavljinama pokreta i župne zajednice. Drugi teološki analitičar presmiono proglašava nove crkvene pokrete predvodnicom duhovne obnove, a Crkvu bez njih stavlja u prošlost. Njegova teza glasi: »No, kad bi slučajno i htjela, Crkva više ne bi mogla zaustaviti pojavu i prodor takvih novih zajednica i udruga, jer su one jednostavno uspjele u mnogim stvarima postati istinskom predvodnicom duhovne obnove. Lišiti se te pomoći, značilo bi kobno pogriješiti u čitanju znakova vremena, koji u svojoj očitosti kucaju neponovljivo na otvorena vrata. Uostalom, bez tih priliva novih zajednica i udruga, Crkva bi se brzo svela na prošlost.«²⁶ Dok se s autorom S. Tadićem možemo složiti da u hrvatskoj Crkvi nije bilo posebnih intervencija od strane crkvene hijerarhije u odnosu na pokrete, te da oni s pravom imaju osjećaj kako nisu dovoljno prihvaćeni i kako ih se nerijetko susreće sa sumnjom, dotle nam se Mardešićeva tvrdnja kako su nove zajednice i udruge u mnogim stvarima postale istinskim predvodnicama duhovne obnove postkoncilske Crkve čini odviše smionom. Takvom tvrdnjom autor zanemaruje sve vrste i sve elemente duhovne obnove, koji se događaju preko pojedinih redovničkih, a isto tako i pojedinih iznimno vitalnih i angažiranih župnih zajednica. Na posljetku, vrlo je upitno tvrditi da bi se bez novih duhovnih pokreta Crkva brzo svela na prošlost. Autor s pravom može biti nezadovoljan postojećom župom i njezinim pastoralnim i misionarskim radom. Ali jednako tako toj istoj župi, potrebnoj reforme i novih karizmatičkih elemenata, ne može jednostavno kao jedinu alternativu postaviti nove zajednice i udruge. Pritom zaboravlja da je postojeća župna zajednica najšira, najtolerantnija i za mnoge suvremenike najprihvatljivija bazična struk-

²⁵ S. TADIĆ, *Tražitelji svetoga*, 160.

²⁶ Ž. MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, Zagreb, 2007., 297. Naime, isti je Mardešićev tekst, koji je u Zborniku u čast A. Matanića objavljen pod naslovom »Značenje novih crkvenih pokreta i zajednica« (vidi bilješku 14 u ovom članku), u knjizi *Rascjep u svetome* objavljen pod naslovom »Modernitet u kršćanstvu: pokreti i zajednice«, 281-310.

tura Kristove Crkve. Iako pluralizam duhovnih pokreta i zajednica, prema Mardešiću, »odgovara mentalitetu modernog čovjeka koji želi prije svega birati i izabrati«²⁷, ipak u hrvatskoj Crkvi najveći dio kršćana, neovisno o stupnju vjere odnosno osobnog kršćanstva, upravo u župi doživljava Kristovu Crkvu prema svojim očekivanjima i traženjima.

Sljedeća je neuralgična točka između crkvenih pokreta i Crkve u Hrvatskoj *neuključenost pokreta* u župne zajednice. Ukoliko članovi pokreta izbjegavaju župu, odnosno svoju uključenost u nju, automatski bude sumnju kod pastira i ostalih članova župe da nemaju dovoljnog osjećaja crkvenog zajedništva i djelovanja upravo u svojoj župnoj zajednici. Ukoliko članovi župne zajednice odmahuju rukom na članove pokreta, onda su nesporazumi i napetosti već posijane. Sadašnji je papa Benedikt XVI., još kao kard. Joseph Ratzinger, napisao kako je nužno da između župe i »pokreta« postoji plodna razmjena: 'pokretu' je potrebna veza sa župom zato da se ne bi pretvorio u sektu, a župi je potreban 'pokret' da ne bi okoštala«²⁸. Hrvatska biskupska konferencija u knjizi *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, s jedne strane u žive vjerničke krugove u župi ubraja i *Zajednicu duhovno-molitvenih pokreta*, a s druge strane ističe potrebu crkvenog zajedništva u župi kod članova pokreta, uvažavajući i djelovanje članova tih pokreta na nadžupnoj, dekanatskoj i biskupijskoj razini. Autori polaze od toga da se članovi pokreta sa svojim posebnim oblicima duhovnosti nužno trebaju »ugrađivati u župno zajedništvo, što će se najjače potvrditi u zajedničkom slavljenju nedjeljne Euharistije, koja će uvažavati različite skupine i njihovo stvaralaštvo u pripravi liturgije«²⁹.

S tom je točkom najuže povezana i nedovoljna suradnja s pastirima na župama. Najnezgodnije je ako pastiri-župnici od prve reagiraju obranaški, a članovi pokreta reagiraju agresivno i podučavajući, proglašavajući postojeći pastoral u župi zastarjelim, neučinkovitim, bez duha i ideja, ako tvrde da su oni jedini nosioci i predvodnici duhovne obnove u Crkvi, pa tako i u župnoj zajednici. Pastirima je potrebno posvješćivati njihovu pastirsku ulogu da snagom i autoritetom svetoga reda provjeravaju, podržavaju i zadržavaju dobro. Prema jednom istraživanju, odnos članova pokreta »MIR« prema župniku vrlo je zanimljiv. Najniži je suradnički odnos oko 13%, dok svaki četvrti odnosno peti ima neodređen odnos, službeni odnos ima oko 15%, a prijateljski odnos gaji 47% članova.³⁰ Iz tih podataka iščitava se više toga. Ponajprije, suradnički

²⁷ Ž. MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, 297.

²⁸ J. RATZINGER, *Sol zemlje*, Zagreb, 1997., 265.

²⁹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb – Zadar, 2000., 114.

³⁰ Usp. V. MIHALJEVIĆ – M. MARINIĆ – S. TADIĆ, Neki vidovi odnosa između pripadnika pokreta Molitva i riječ i Katoličke crkve u Hrvatskoj, u: *Društvena istraživanja*, 14 (2005.) 1-2, 113-133, ovdje 126.

je odnos između mjesnog župnika i pojedinih članova pokreta »MIR« relativno skroman, ako svaki osmi smatra da postoji određena suradnja između pokreta i hijerarhijskog dijela Crkve. Potom svaki četvrti muškarac, odnosno svaka peta žena izjavljuje da nije uspjela definirati svoj odnos prema mjesnom župniku. Što to, ustvari, znači? To sigurno potvrđuje da župnik i član pokreta osobno, a onda i eklezijalno, nisu uspjeli naći zajednički crkveni i vjernički jezik. Uz službeni odnos, koji prakticira svaki sedmi član, gotovo polovica (49% žena i 48% muškaraca) ističe prijateljski i srdačni odnos sa župnikom, što god to značilo. Zaključno, između svećenika i anketiranih pripadnika zajednice »MIR« ne uspostavlja se »poželjna suradnja ni partnerstvo prema dinamici nove uloge laika u Crkvi i u društvu. Ostao je tradicionalan odnos i nije došlo do znatnijeg pomaka u shvaćanju nove uloge laika u crkvenoj zajednici, što dostatno govori o zatvorenom krugu, u kojem se zapravo očekuje da netko napravi prvi iskorak. Nužan je dijalog, suradnja i partnerstvo između laika pripadnika crkvenih pokreta i župnika, odnosno duhovnoga vođe.«³¹

Daljnja je neuralgična točka *različitost liturgijskog života članova pokreta od liturgijskog života župne zajednice*. U nekim se župama u kojima su djelatni pojedini duhovni pokreti već desetljećima događa svojevrstan »liturgijski paralelizam«, tj. župna zajednica ima svoja euharistijska slavlja, a dotična duhovna skupina slavi euharistiju odijeljeno od slavlja župne zajednice. Takvo nešto događa se i tijekom Velikoga tjedna. Papa Benedikt XVI. u svojoj postsinodalnoj apostolskoj pobudnici *Sacramentum caritatis* u br. 63 upozorava najmanje na tri stvari u odnosu na euharistijska slavlja u malim skupinama. Prvo, Papa priznaje formativnu vrijednost slavlja u malim skupinama upravo zbog toga što ona promiču svjesnije, djelatnije i plodonosnije sudjelovanje okupljenih vjernika-kršćana. Drugim riječima, ta slavlja omogućuju svjesnije i intenzivnije, a za sam život članova učinkovitije vjerničko iskustvo koje korespondira između kršćanske teorije i životne kršćanske prakse u svakodnevnom životu: od braka, obitelji i posla do tijela u kojima kršćanin i volontira. Drugo, Papa istodobno ističe da ta slavlja trebaju biti u suglasju s cjelovitim pastoralnim djelovanjem u biskupiji. Štoviše, upozorava da ta iskustva gube svoj pedagoški značaj, ako su paralelna sa životom mjesne Crkve ili su pak u suprotnosti s njim. Očigledno se misli na već negativna iskustva u pojedinim mjesnim Crkvama diljem svijeta. Takve su pojave izravan izvor mnogih nesporazuma i napetosti, koji opterećuju crkvenu horizontalnu (počevši već na razini župe) i vertikalnu (crkvena baza – crkvena hijerarhije i obratno) komunikaciju u Kristovoj Crkvi. Treće, »Sinoda je u tu svrhu izdvojila nekoliko kriterija kojih se treba pridržavati: male skupine moraju biti u službi jedinstva zajednice, a ne

³¹ Isto, 130.

poticati podijeljenost – što se treba potvrditi u konkretnoj praksi; te skupine trebaju promicati plodonosno sudjelovanje cijele zajednice te sačuvati, koliko je moguće, jedinstvo liturgijskog života pojedinih obitelji.«³²

Za sadašnji je trenutak Crkve u Hrvatskoj, dakako, neuralgična točka (*ne*) *suradnja između crkvenih pokreta i ostalih laičkih udruga*. U svakoj (nad)biskupiji tijekom posljednjih 17 godina demokracije stasale su i još uvijek niču tolike vjerničke laičke udruge koje, zajedno s postojećim crkvenim pokretima, čine bogatstvo hrvatske Crkve. No to je bogatstvo i mnogobrojnost, zasad, skriven, a istodobno i neiskorišten crkveni i društveni potencijal, koji donosi malo ploda za Crkvu i za društvo. Stoga na ovom području ne samo da je poželjno nego je prijeko potrebno umrežavanje svih tih skupina u široku i dinamičnu, a potom i učinkovitu mrežu diljem Hrvatske. Cilj je tog umrežavanja trostruk. Prvotni je da se upravo po raznolikosti i bogatstvu profila tih skupina dolazi do što većeg broja članova Kristove Crkve, koji rade u najrazličitijim okolnostima svijeta rada i poslovanja i koji žive najrazličitije stupnjeve vjere i crkvenosti. Drugotni je cilj tog umrežavanja ponuda Radosne vijesti i kršćanskog vjerničkog iskustva i pružanje najrazličitije vrste pomoći svakome čovjeku dobre volje. Treći cilj umrežavanja jest uspješno djelovanje u društvenoj javnosti, počevši od predlaganja amandmana na zakone do odgojno-obrazovne djelatnosti; promičući i podupirući socijalno-humanitarnu, zatim sportsku, obrazovno-informativnu, kulturnu djelatnost itd.

Ako se to umrežavanje dogodi odozdo, ako ono bude svjedok jedinstva u različitosti, ako ono bude radilo prema poznatoj izreci »neka ne zna lijeva što čini desnica«, onda će sve to biti plod Kristova i Očeva Duha u ovom povijesnom trenutku i crkvena će hijerarhija to jednostavno morati prepoznati, priznati i podržati.

Na poslijetku, jednu neuralgičnu točku predstavlja i prevelika *introvertiranost crkvenih pokreta, koji su odviše usredotočeni na samu Crkvu, a premalo angažirani u društvu*. Riječ je o aktivnoj nazočnosti crkvenih pokreta i udruga u civilnom društvu. Sve se više, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj, o vrijednosnim i moralnim pitanjima donose odluke u javnom životu. Crkveni pokreti i udruge u Hrvatskoj imaju povijesni zadatak »iskoraknuti u hrvatski javni prostor« i boriti se za svoje interese. Drugim riječima, napustiti svoj »crkveni geto«, te odvažnije zakoraknuti na »društveni areopag«.

Ovdje se misli na pojedinačne (kada je djelatatan samo jedan pokret) i zajedničke inicijative i akcije (kada više pokreta nastupa zajedno), koje pokreti mogu i trebaju ostvarivati u društvu. Te se inicijative i akcije odnose na razli-

³² BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis – Sakrament ljubavi. Postsinodalna apostolska pobudnica o euharistiji, izvoru i vrhuncu života i poslanja Crkve* (22. II. 2007.), Zagreb, 2007., br. 63.

čite izjave i apele, na amandmane na zakone, na zaštitu ljudskih prava, do socijalno-karitativnih akcija u društvu itd.

Namjesto zaključka

Crkveni su pokreti, zacijelo, važan element za život Crkve i za njezino pastoralno djelovanje. To vrijedi kako za opću Crkvu tako i za Crkvu u Hrvatskoj. Razvoj crkvenih pokreta u Hrvatskoj nakon Drugoga vatikanskog koncila prolazio je dvama potpuno različitim vremenskim razdobljima: ponajprije doba komunizma od 1945. do 1990. godine, a zatim razdoblje demokracije nakon 1990. godine. Osim toga, u cijelom su se svijetu dogodile velike promjene s obzirom na odnos prema vjeri, prema Crkvi i uopće s obzirom na javni i privatni život. Način života u svijetu sve manje računa s vjerom i religijom, a čovjek stavljen u kotač »globalizacijskog i informacijskog stanja« sve više gubi vrijednosna uporišta i gubi vezu s tradicijskim korijenima. U takvoj situaciji iznova se pojavljuje pitanje vjere kao vrlo važno, a crkveni pokreti mogu tako »uzdrmanom čovjeku« ponuditi određenu sigurnost i perspektivu. To vrijedi i za hrvatsku situaciju. Stoga je i u Hrvatskoj potrebno otvoriti unutarcrkvenu javnu raspravu o ulozi i mjestu crkvenih pokreta, ali ne samo njih. To je, prije svega, važno za pastoralno djelovanje, ali je to jednako izazov i za druge teološke discipline, posebno praktične teologije.

Na kraju se spontano postavlja pitanje: Ne bi li vodstvene strukture crkvenih pokreta trebale imati određenu teološku naobrazbu? Riječ je o vjernicima laicima koji u privatnom, ali i u javnom životu trebaju zastupati, argumentirano predstavljati i utemeljeno braniti kršćansku viziju čovjeka i svijeta. Nije li to nova mogućnost za prilagođen teološki studij vjernika laika na hrvatskim katoličkim bogoslovnim fakultetima? Bez crkveno i teološki školovanih vjernika laika teško je zamisliti uspješno djelovanje crkvenih pokreta u hrvatskoj Crkvi i u hrvatskom društvu.

Summary

CHURCH MOVEMENTS IN THE LIFE OF THE CHURCH IN CROATIA

The author in this article points out Church movements in Croatia require a special analysis even though they need to be evaluated in relation to Church models and the question of the laity in general. Considering the Croatian situation, the author refers to the only empirical research conducted to date which deals with the phenomenology of Church movements in Croatia.

The author claims that the Catholic Church in Croatia after the Second Vatican Council did not close itself to the inspiration of the Holy Spirit but at the same time,

it did not quite manage to bring to life all of the Council's ideas. In the post Council period in Croatia individual spiritual movements were »imported« from abroad. This led to the emergence of autochthonous Croatian spiritual movements promoted by Croatian priests, for example, prayer groups and seminars for basic religious experience. Thirdly, in Croatia certain classical spiritual movements experienced a second wind enriched with Council ideas and reforms.

The author's second claim is that Church movements are still on the margin rather than in the focus of the Croatian Church. This is related to several causes for example, insufficient interest in movements, inelasticity of members and leaders of these movements in relation to existing classical Church structures, the behaviour of Church pastors – from the bishop to priests towards post-Council movements. The article clearly points out that these movements are a Church and social fact in Croatia that need to be seriously considered and taken into account in the Church's pastorage.

The third claim points out the existing serious neuralgic points between Church movements and the Church in Croatia: the (non)problematic relations of movements to Church hierarchy and vice versa; (non)involvements of movements in parish communities; insufficient activities in movements at the social level; etc.

As such the author proposes that Church movements along with other lay association form a network and abandon their »Church introversion«, that is, »abandon the Church ghetto« and take a more determined step on the »social areopag«, and at the same time to end unfinished debates within the Church about the question of the laity in Croatia in general and to embark on a more intensive theological education of the lay faithful.

Key words: Church movements, Church hierarchy, faithful laity, pastors-priests, ecclesiality, cooperation, parish pastorage.